
Hírek

KALOTASZEG címmel lapunkkal azonos szellemi hagyományt, a Kós Károly-i örökséget felvállaló kulturális-közéleti lap indult újtárra 1990. év végén Kalotaszegen. Száz évvel ezelőtt, elsőként ezen a címen a legendás Gyarmathy Zsigáné, a kalotaszegi művészi háziipar fellendítője jelentetett meg helyi hetilapot. A Kalotaszeg nevet a helyi újságok sorában a hetedik próbálkozás, a Kós Károlyé viselte ismét, és most újra a Török F. László szerkesztette lap. Kívánjuk, hogy az eddigi rövidleletű kísérletek közül a mostani, a tizedik hosszú fennmaradásával tűnjék ki. Hogy a fennmaradásért milyen körülmények között küzd a szerkesztőség és a számos helyi meccsnás, arról szól az alábbi írás, mellyel a főszerkesztő megtisztelte lapunkat.

KALOTASZEG — TÜNDÉRVILÁG?

*„Éz a mienk, az enyém. Apáim öröksége, ehhez jussom van”
Kós Károly*

Túl a Király-hágón, Bánffyhunad és Kolozsvár között gépkocsival nehéz gyorsan hajtani az arra utazó idegennek. A látvány nem enged rohanni. Minden faluban kiaggatott varrottások, ingek, ruhák vonzzák magukra a tekintetet. A német turista nem is állja meg anélkül, hogy ki ne szálljon a Mercedeséből, s ne vegye alaposabban is szemügyre egyik-másik darabot. Aztán előkerül a pénztárca, s a német úr nevelésesen kevés pénzért, márkáért persze, boldog birtokosa mondjuk egy terítőnek, amelyet otthon büszkén mutogat; „Original aus Transylvanien”. Ha a vidékről kérdezik, ahol vásárolta, csak annyit felel: „wunderbar”. És nem is sejtí, mennyire becsapták.

Kalotaszegről könyvek jelennek meg, csodálatos kivitelben, színes fotókkal, mindenki csodálja népviseletét, a varrottásokat, a fafaragásokat, népi együttesek táncolják a kalotaszegi táncokat, egyszóval Kalotaszeg újra divat. Gyakran hallani is, hogy Kalotaszeg tündérvilág. Nincs ezzel semmi baj, Kalotaszeg régi népviseletében, népművészetében valóban tündérvilág. Vagy tündérvilág volt. A jelent, a faluközösségek mai életét vizsgálva a kép messze nem annyira csodálatos, mint a külsőségek. Az erdélyi magyarság olyan csoportja él itt, amelyet nem is olyan régen a teljes hit- és identitástudat-vesztés veszélye fenyegetett, s amelynek ma kétségbeesetten, kínlódva kell próbálkoznia, ha vissza akarja nyerni azt, amit az elmúlt évtizedekben elvesztett. Furese ezt mondani Erdély talán leghíresebb, legismertebb vidékéről, de a valóság mégis ez. Ugyanilyen furcsa, hogy azok a falvak, amelyek évszázadokon át a népművészet által teremtett ÉRTÉK jegyében éltek, ma mázsaszámra gyártják az értéktelen, silány darabokat, és mindezt a „népművészet” címén. A hagyományörzéséről közismert tájegység ma már élő népművészet nélkül maradt. Az utak mentén kiaggatott varrottások, és ugyanígy a budapesti Duna-korzón vagy a Halászbástyán oly alázatosan kínált faragott sakkok, ingek, terítők csupán az eladhatóság mércéjével mért, átalakított, elferdített termékei a népi művészetnek. A motívu-

mok között a tulipán helyét elfoglalta a tetszetősebb orgona, az eredetileg használt kék-piros-fekete-fehér színek mellé belopózott a sokkal figyelemfelkeltőbb zöld-sárga. Falvak gazdagodtak meg ezen az üzleten, de ez a commercializálódott népművészet épp azt teszi lötkre, ami valóban érték. Hol lesznek ötven év múlva a ma kreált értékek, ha senki nem élleti őket? Ha eivesznek az apáról fiúra, anyáról leányra szálló, régóta őrzött technológiák? A pénz rivalizálást szül, a rivalizálás irigységet, s ez nem tett jót a már amúgy is megazult faluközösségeknek. Mert a díszítőművészet elértéktelenedése erre is kihat, s talán mai kalotaszegi létünknek épp ez a legfájóbb problémája: az emberi kapcsolatok hiánya. Az eddig hagyományosan őrzött rokon, haráti, szomszédi kapcsolatok egyre inkább megszűnőben vannak, az emberek nagymértékben eltávolodtak egymástól. Mintha a házak közötti távolság nőtt volna meg az elmúlt húsz—harminc év alatt, pedig azok ma is ott állanak, ahol azelőtt. Csak a bennük lakók veszítették el nagymértékben értékítéletüket, kapcsolatok iránti vágyukat. De nem csak az előbb említettek miatt. A tárgyakat teremtő igazi népművészet mellett a hitvilág, a szokások, a népköltészet is elveszti jelentőségét. Néhány falu kivételével a fiatalok alig ismernek népdalokat, a szokásokat sokszor megvetik. Ahol megpróbálkoznak valamicskét is átvenni a hagyományokból, az nem tudatos, inkább csak büszkeségük eredménye. Ha mindezekhez hozzávesszük a legtöbb falu égetően nagy gondját, az „egykézést”, hisz sok helyen alig születik gyerek, s akik megszületnek, azok se maradnak felnőtt korukra a faluban, akkor azt kockáztatjuk, hogy néhány évtizeden belül egy népcsoport — bár fizikailag jelen lesz még — gondolatiságában, művészetében, közösségi kapcsolataiban megszűnik létezni.

Az okokat keresve meglehetősen sok magyarázatot találunk. Egyik a kommunista diktatúra, amely nem tette lehetővé a megélhetést azoknak, akik mindig földművelésből éltek, s kénytelenek voltak más megélhetési formát keresni, a legkézenfekvőbbnek pedig virágzó népművészetüket találták. De hozzájárult a rossz értelemben vett „civilizáció” is, amely minden tiltás ellenére is belopózott erre a vidékre, és sajnos többnyire negatívumokban nyilvánult meg. Hogy egy világhírű népi együttes táncoszenés műsora félházat talál a bánffyhunyadi művelődési házban, az az emberek érdektelenségével is magyarázható, de a Magyar Televízió ott még vehető műsorával ugyanúgy, amely — úgy tűnik — kielégíti kulturális igényüket.

Mit is lehetne tenni a negatív folyamatok megállításaért? Kényes és nehéz kérdés. Alapvetően egyet kell az emberekben, a fiatalokban tudatosítani a múltat, magyarságukat, erejüket. A sokfelé igencsak jól működő és egyre nagyobb számban újrainduló hagyományörző csoportokon sok múlik. Az embereket meg kell ismertetni a hagyományos értékekkel, hisz sokan nem is igazán ismerik azokat. Nagy szerepe lehet az emberi kapcsolatok kialakításában a nemrég újra indított „Kalotaszeg” c. lapnak. És persze továbbra is kutatni kell a tájegység még mindig feltáratlan kincseit. Egy biztos: ezek a gondok a

most megnyílt lehetőségek háttérben ott oldhatók csak meg Kalotaszegen, nem máshol. De a megoldásra minél előbb szükség van. Remélhetjük, hogy a bajok gyökerei nem olyan erősek, mint amennyire ez a nép kapaszkodik szülőföldjébe, élető crejébe.

Attól függetlenül, hogy most milyen, itt mégis minden a mienk, kóskárolyok, gyarmathyzsigánék utódaié, akik itt élünk, és itt is akarunk élni. Jussunk van hozzá, küzdhetünk érte.

Török F. László

MAGYAR ÉPÍTŐZÍLÉS címen a Kráter Kiadó jelentette meg Magyar Adorján kézzel írt és rajzolt könyvének hasonmását. Magyar Adorján (1887. X. 4. Budapest — 1978. IX. 28. Zelenika) Olaszországban végezte művészi tanulmányait, 1906 körül kezdett néprajzzal foglalkozni. 1907-től három éven át önkéntesként szolgált Brassó környékén, ahol elsősorban a népi építészetre vonatkozó jelentős anyagot gyűjtött. 33 évi megfeszített munkával készítette elő *A magyar ősműveltség* című, 1300 oldalas kéziratát, mely nyelvészeti, embertani, tárgyi néprajzi, népköltészeti kutatásainak és művészi indíttatású megsejtéseinek összefoglalása. A háború alatt elveszett kéziratot hosszú élete utolsó évtizedeiben rekonstruálta és ebből közölt rész tanulmányokat különféle külföldi magyar lapokban (Az ősmagyar rovásírás, A Nibelung-ének magyar eredete. A Csodaszarvasról. A lelkiismeret Aranylúkre — a magyar ősvallásról stb.). Bár életét Zelenikán, az Adria partján fekvő faluban élte le. (ahol apja. Magyar Antal építette meg a vidék első korszerű szállodáját 1905-ben). eleven kapcsolatot tartott magyarországi tudósokkal. A magyarság Kárpát-medencei őshonosságára vonatkozó nézeti néhány újabb kutató munkájának fényében már korántsem tűnnek olyan merésznek, mint keletkezésük idején.

Néhány, a főművéből származó idézettel szeretnénk felkelteni az érdeklődést most megjelent építészeti fejtegetései iránt. Az alábbi részleteket az ÉLETFEFORM című folyóirat 1935. április 3-i számából közöljük:

AZ ŐSMAGYAROKRÓL

A magyarság sohasem járt Ázsiában, sohasem volt nomád. A magyarság Európa legrégebbi őslakói közé tartozik és mindenesetre legrégebbi művelt népe. Rokonai voltak más európai ősnépek: a baszkok, etruszkok, finnek, észtek és Ázsiában a vogulok, akik azonban tudvalevőleg vagy 800 évvel ezelőtt még az Urálon innen éltek. Távolsági rokonai a törökök, akik azonban, miként a magyarok összes rokonnépei is, ősidőkben Közép-Európából vándoroltak szét. Árpád honfoglaló magyarjai is egy ilyen ősidőkben kivándorolt törzsünk voltak, akik kint eltörökösödtek, harcias nomádokká váltak és ide visszatérvén, az ősmagyarságba ismét teljesen beolvadtak. **Ők csak mai államunkat alapították, de nem nemzetünk. Az igazi ősmagyarság örök idő óta a Magyar Medence területén élt, mindig békés földművelő és gyümölcsstermelő nép volt. Húst nem evett, állatot nem ölt.** A történelemben — békés nép lévén — soha nagy port fel nem vert, de azért az ősi Európa minden műveltsége tőle indult volt ki. Az ősmagyarok egyetlen háziállata a szarvas volt, de ezt soha meg nem ölték, csupán tejét használták, valamint agancsait, amelyeket ez állat minden esztendőben egyszer elvet. Ebből készítették a legősibb földművelő szerszámot: a kampó-alakú őskapát, valamint egyéb szerszámaikat is.

Mondai ősatyánk Mag vagy Magor, azaz Magyar, senki más, mint őseink Napistene, azaz a megszemélyesített Nap. Magukat tehát mindnyájan a Nap fiainak tekintették. Az emberek ma is atyjuk nevét viselik. Ők is magukat tehát mondai ősatyjuk után „magyarok”-nak nevezték. Ősnyelvünkben a **mag-ar** vagy **magyar-ar** szó **ember** értelemmel bírt. A magyarság mondai ősanja viszont a Földistennő volt, akit a Napisten termékenyített meg.

E név: *Magyar, magar, mager, mogor, mogol, mongol, mangal*; kezdő m hang nélkül: *agar, ager, ugor, ugar, igor, uger, uher, anger, angrí, unger, ungar*, minden régi nép nyelvében „földművelő”, illetve *rusticus, agronomus* értelemmel bírt.

Egész mythológiájuk is, mint vallásos felfogásuk, erkölcsük, mind a békés földművelő és gyümölcsstermelő életmód folyamánya volt. **Gyönyörű erkölcsstanuk a mai vegetárius felfogással nem csupán összhangban áll, de annak valóságos szentírásává fejlődhetne!** Mindezen állításaimat bőséges adatokkal támogathatom, bizonyíthatom. E dolgok közismertté válásának haszna nem csak az lenne, hogy bennünket az ázsiai nomádság, vérengző vadság, lóhúsevés stb. lidércnyomása alól felszabadítana, de láthatóvá tenné azt is, hogy a magyarságnak ázsiai, vad, nomád népként való beállítását a történelem egyik legnagyobb hazugsága.

Ha mindez végre ismeretessé válna: úgy éppen a lelkes és fajszerető magyarokat nem tarthatná többé vissza a vegetárius mozgalomtól az, hogy „ez a magyarság szellemétől idegen valami”.

Különösen őseinknek a vegetárius életmódból származó fenséges erkölcsstanát szeretném ismertetni.

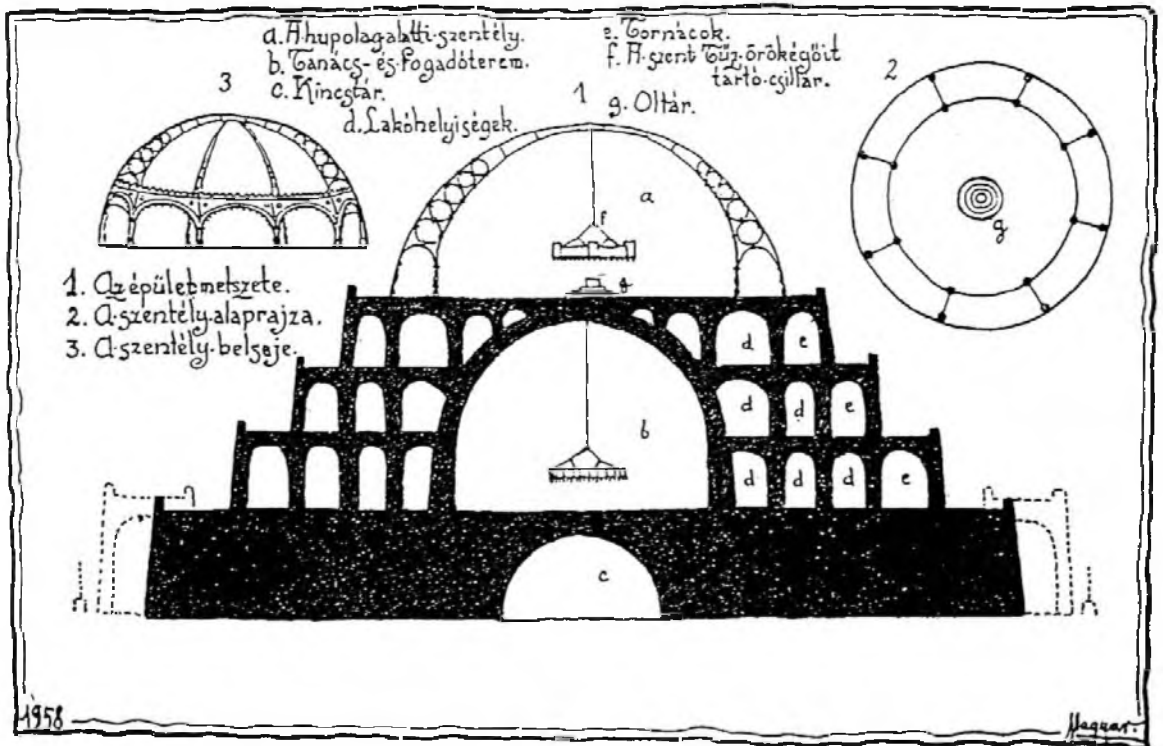
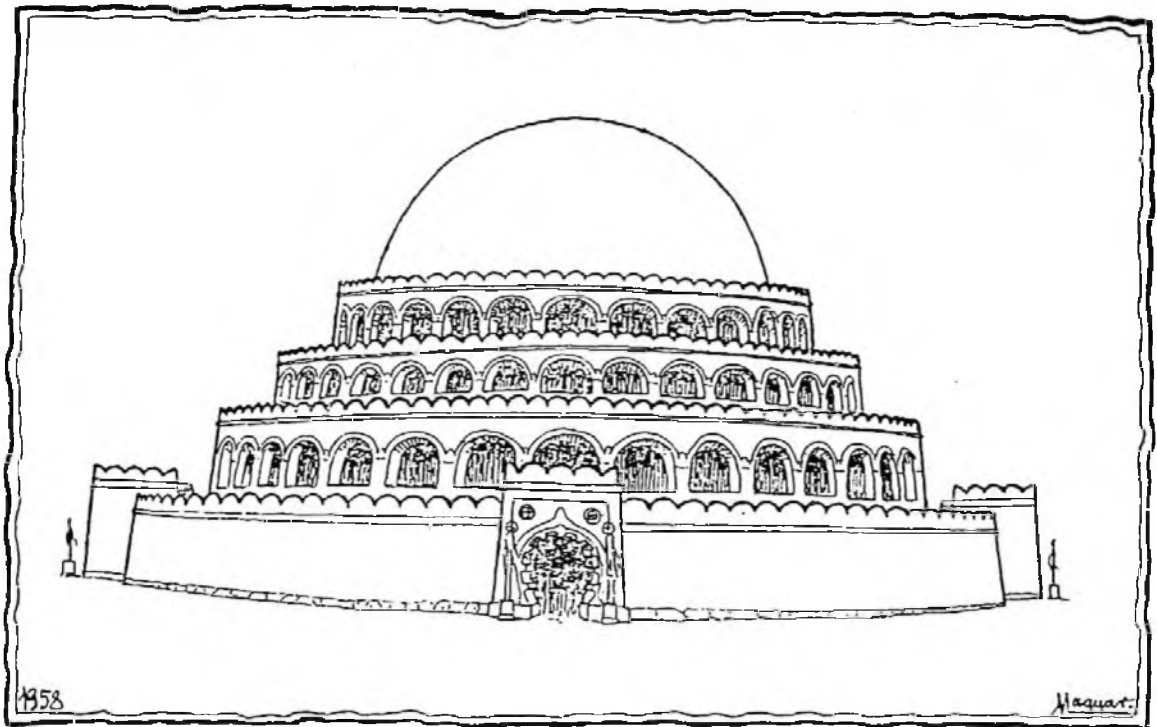
Minden adatot a magyar közmondásokból, népmesékből, népszokásokból és magából a magyar nyelv szavaiból merítettem, vagyis a magyar nép néprajzából; azon igazi, ősi örökségünkből, amelyet sem a történelemírás, sem a tudósok nem tudtak soha meghamisítani...

*

...az agg Égatyá (Nimród, Numitarom, Numitor) erőteljes, szépséges aranyhajú fia, azaz az aransugaras Nap, vagyis a Napisten, ősnépeink magyar törzsénél: a Mag, Magor vagy Magyar nevet viselte. A név értelme után tehát (mag-erő, mag-csiber, mag-férfi) őseink felfogása szerint minden energia (erő) hímségként, viszont minden anyag (materia) nőiségként fogatott fel. Eszerint, tehát észjárásuk szerint a Napisten az emberiség atyja, a Földistennő pedig az emberiség anyja volt, lévén, hogy minden földi életjelenség a Naptól keletkező és a Föld anyagát megtermékenyítő erő hatásából származik.

*

Ősi hitregénk Mag vagy Magyar Napistene ezen neve *mag* szavunkból származik, amely szó nyelvünkben már a legrégebbi ősidőkben is megvolt. E szavunkkal közvetlen összefüggenek *makk, mák, mogyoró* és *meggy* szavaink is. Ősnyelvünk egytagú szavainak megfordítási törvénye alapján azonban, amint azt már kimutattuk, ezen szavakkal a legközvetlenebbül összefüggenek *gyümölcs*

és gümő, gumó, gömb, gomb, gömbölyeg, gombolyag szavaink is, mivelhogy minden gyümölcs ősalakja gömbölyű. Ezen szavaink megfelelői, rokonai árja nyelvckben is előfordulnak ugyan, de oda csak európai ősnépünk nyelvéből kerültek, még azon időkben, amidőn az árja nyelvek kialakultak, keletkeztek.

Őseink vallásos alapjelképe (mint például a keresztényeknél a kereszt) a gömb, azaz az „aranyalma” volt, vagyis a gyümölcs, a mag ezen jelképe, amely aranygömb azonban egyúttal a Napisten szent jelképe is, mivel az égi Nap is egy óriási, ragyogó aranygömb. Őseink Magyarország területén létezett ősrégi nagy szellemi (nem technikai) műveltsége idején ugyanis a természet ismerete a mait is meghaladta és azzal is teljesen tisztában voltak, hogy a Nap gömb alakú. Ezen jelképes aranygömb jelentette egyúttal a „földi paradicsom”, azaz a csallóközi Tündérvölgy mesés aranyalmáját is, azaz a boldogság almáját...

✱

Népünk hagyományából, különösen népmeséinkből ma is kitűnnek még a következő dolgok:

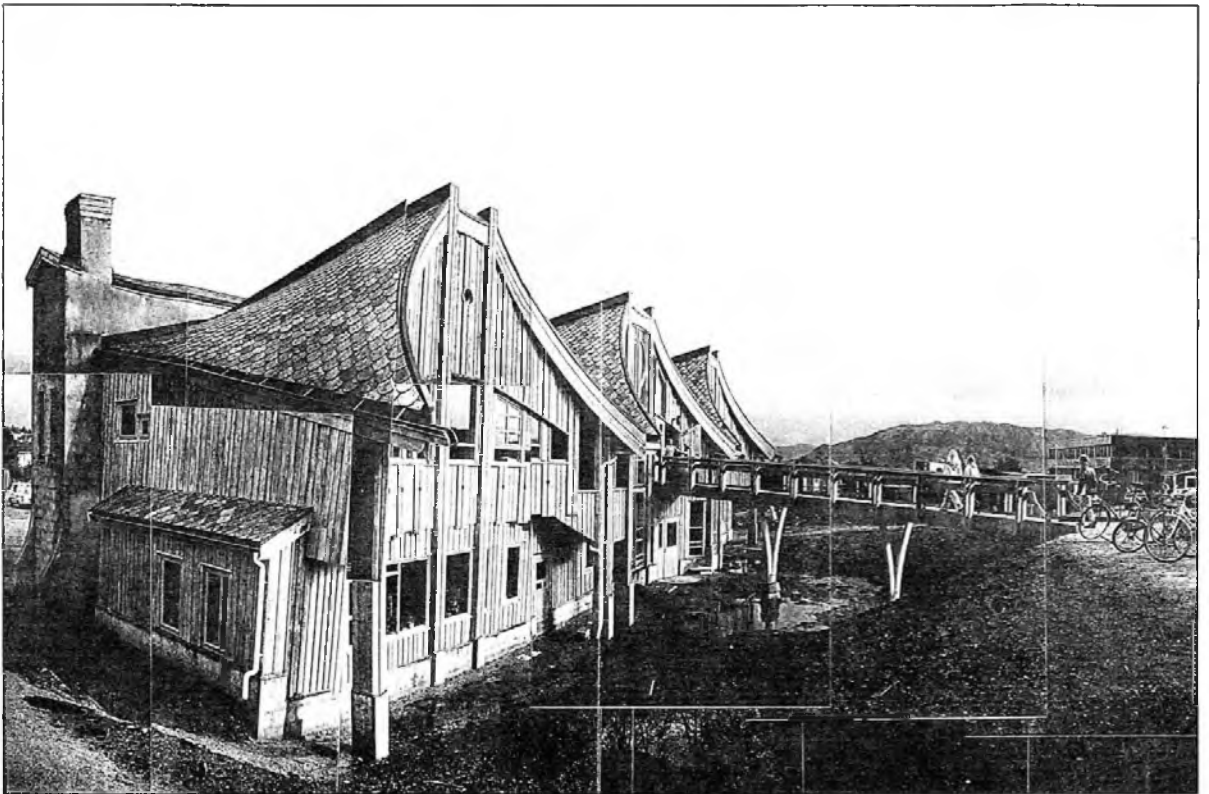
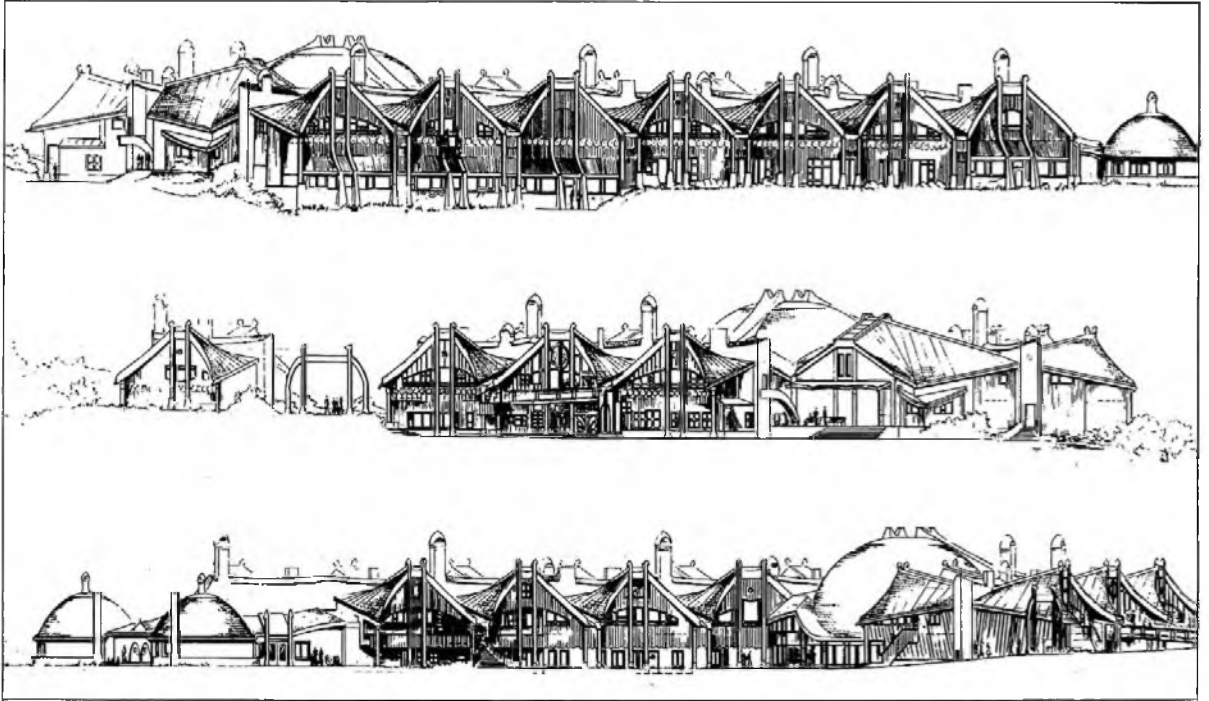
A Csallóköz szigete volt „az emberiség”, azaz „a magyarság” boldog őshazája, amely sziget hajdan gyönyörű gyümölcsöskertekkel volt borítva. A sziget közepén volt Tündér Ilona szépséges, aranyos vára, amelynek gömbölyű üvegleteje tündériesen csillogott és önmaga körül forgott. Tündér Ilonát, mint Magyar Napisten feleségét Magyar Ilonának is nevezték, ahogyan őt a csallóközi magyarság még ma is nevezi. Magyar Ilona nagyon szerette az embereket, mert hiszen azok az ő gyermekei voltak. Mindenkinek szabad volt kertjében a gyümölcsökből szednie. Itt állott az aranyalmafa is, amelyen a boldogság aranyalmái teremnek. Itt van az *élet vize* forrása is, amely minden beteget meggyógyít, s még a halottat is feltámasztja. Valamikor a magyarok Ilona gyümölcsös kertjében boldog életet éltek, semmiben szükségét nem szenvedtek, s minden eszközük, használati tárgyuk aranyból volt. Ámde, amióta az emberek a tündérvölgyt s az Áldott Napot nem tisztelik többé, s önzők, rosszak lettek, a tündérvölgy jóságával pedig visszaéltek, azóta ezek nem mutatkoznak többé. A gyümölcsöskertek az önző emberek kezén kivesztek és kifogyott a Dunaágak homokjából az arany is. Azóta az emberek, egymás között egycenetlenkedvén, örökös küzdelemben és nyomorúságban élnek. Tündér Ilona pedig elköltözött az égi Duna (a „Tejút”) szigetére, ahová az emberek el nem juthatnak, vagyis a Fehérköz szigetére, ahol most is békeben és boldogságban él; csak néha-néha száll le holdvilágos éjszakákon, fehér hattyú képében és úszik a Duna-ágakban. Körülűssza egykori szép szigetét és siratja azt és gyermekeit, az embereket, akik saját eltévelyedéseik miatt annyit szenvednek. Néha-néha próbára tesz egy-egy embert, hogy lássa, megjavultak-e már a magyarok? *Ha majd egyszer azt fogja látni, hogy ismét jöszvűiek, önzetlenek és igazak lettek, vagyis sok szenvedések után már hibáikat belátván, észre tértek, akkor segíteni is fog rajtuk, mire sorsuk is javulni fog, s vissza fog térni a csallóközi boldog aranykor ideje...*

Kétségtelen, hogy a gyümölcsök és magvak fogyasztása a táplálkozás legártatlanabb és legszebb módja, mert hiszen az állatok húásával való táplálkozás ezek megölését kívánja meg, tehát az ember lelkét eldurvító, könyörtelenségre, gonoszságra szoktató dolog. Mindnyájan tudjuk, láttuk, hogy minden állat mily kétségbeesetten küzd életéért és mily borzalmas a halálos vívódása, valamint, hogy mily undorító eszelekedet az állat véres holttestének felbontása, taglalása, azon célból, hogy vele táplálkozzunk! Sőt, bár ez nem oly szembetűnő, de tény, hogy ha egy növényt tövestől kiszakítunk, ha egy káposztafőt levágunk: akkor is halált okozunk. Bár a növény-egyen életét nem tudja védelmezni, ez semmit sem változtat azon, hogy életét kioltjuk. Mindezt azonban elkerüljük, hogy ha csupán gyümölcssel és magvakkal táplálkozzunk, mert a gyümölcs és mag még nem él, benne az élet még csak szunnyad, s magvát, gyümölcsét a növény nekünk önként kínálja, nagyobb mennyiségben termelvének ezeket azért, hogy embernek, állatnak táplálékul szolgálhassanak. Világos, hogy az almafa, cseresznyefa, szilvafa stb. gyönyörű, ízletes gyümölcsét egyenesen azért termeli ilyenné és oly nagy mennyiségben, hogy ezekért cserébe az ember az ő életét biztosítsa, védelemben, gondozásban részesítse. Csakis gyümölcsének köszönheti számtalan ezer és millió gyümölcsfa mindazon ápolást és védelmet, amelyben egész életén át részesül. Így vagy hasonlóképpen van ez már a szabad természetben is, ahol a legkülönbözőbb növények azért termelik húsos, leveles bogycsükeit, magvaikat, hogy a legkülönbözőbb állatok, főképpen azonban a madarak, azokat táplálékul szedvegetvén, a magvakat messze széthordozzák, új talajban elszórják. Még a gyümölcsben rágódó hernyó is hasznára válik a gyümölcsfának, mert magvai csíráképességének nincsen ártalmára, másrészt a hernyó pillangóvá válván: a hímport viszi át, s a növény megtermékenyülését teszi lehetővé.

Miként a gyümölcsfákkal, hasonlóképp van az a gabonaneműekkel is. Itt is ártatlan, hogy úgy mondjuk, *szeretetteljes szövetség áll fenn ember és növény között*, mert bár igaz, hogy az ember a gabonatermő növényeket lekaszálja, de csak amidőn azok életüket már befejezték, amidőn életcéljukat: a nemzést és szembórást elvégezték, a költők által annyiszor megénekelt aranyárga színt felvették, jelezvén ezáltal, hogy már nem élnek. Tehát a gabona növénye is áldott kalászaiban a kövér, szép arany szemeket csak azért termi oly nagy mennyiségben, hogy ezekért cserébe az ember a növényegyenek megszámlálhatatlan millióinak életét tegye lehetővé, éppúgy, mint ahogy emezek viszont az embernek mindennapi lágy kenyerét nyújtván, az emberek millióira való szaporodását teszik lehetővé...

Minden egyes gyümölcs vagy mag az életerő valóságos raktára, mert benne a növény, illetve a Földanya, a legnemesebb tápanyagokat halmozza fel, ezen kívül a magban, gyümölcsben élő energia is rejlik, mert hiszen minden egyes mag csíráképessége révén életet is tud létrehozni. Eszerint a táplálkozás tulajdonképpen nem más, mint az Anyaföld által nyújtott anyagok és a Nap által nyújtott erő felvétele.

A stavangeri Waldorf iskola homlokzatai és felépült első ítéme.
Építészek: Espen Tharaldsen, Ole Rasmus Nygaard, Jan Arve Andersen, Svein Erik Toten, Sverre Woxen

A SZERVES ÉPÍTÉSZET képviselőinck nemzetközi együttműködésén fáradozó csoport által szervezett első, amszterdami konferenciáról előző számunkban adtunk hírt. A további munka rendszeres, szűkebb körű találkozókon folyik tovább magyar építészek informatív részvételével. Az előkészítő csoport 1992 őszére Jámában, 1994 őszére Dornachban tervez újabb nemzetközi konferenciát.

Az együttműködésben részt vevő, Espen Tharaldsen vezette norvég HUS építészecsoport által tervezett stavangeri Waldorf-iskola első ütemét tavaly év végén adták át.

Az amszterdami találkozón Ton Alberts holland építész, az NMB bank székházának tervezője az alábbi előadást tartotta:

IGEN TISZTELT HÖLGYEIM ÉS URAIM,

nagyon örülök, hogy az *ember és építészet* tárgykörében ezen a helyen szólhatok Önökhöz. A távoli múlttal szeretném kezdeni, hogy mai tevékenységünk eredetét megvilágítsam.

A legenda szerint az atlantiszi idők közepén végzetetett el, hogy egymástól elválasztassék a két erő: anyag és szellem. Minden megnyilatkozás elválaszthatatlanul összekötött kettőssége azt a szándékot hangsúlyozta, hogy az emberiség tanulja meg önmagát a negyedik, az emberi birodalomból kiszabadítani és az ötödik, a szellem birodalmába beleállítani.

Jó és gonosz, világosság és sötétség, egyenlőség és egyenlőtlenesség problémája az emberiség számára teremtettek, hogy lehetővé tegyék számára a szellemi szabadság elérését.

Ez a probléma nem létezik sem az emberi birodalom alatti, sem az a feletti világokban. A lét kettősségét az embernek tapasztalat, fájdalom és szenvedés árán kell megtanulnia. Ugyanennek a tanításnak része a szépség és az utálatosság kettőssége. Az utálatosság a tehetetlenség, a közöny, a kristályba merevedés megnyilvánulása. A szépség az erő, az érdeklődés, a fejlődés és dinamika megnyilvánulása. E kettősség által adatott meg az emberiségnek a lehetőség, hogy a fejlődést a cél irányába hajtsa. Az utálatosság azt jelenti: mozdulatlanság, sötétség, anyagiság; a szépség azt jelenti: mozgás, fény, szellemiség. Így alakult ki lassan az emberi szenvedésből a művészet fogalma. A művészet az ember legalapvetőbb kifejezési formája. A művészet a továbbsozó energiák természetes megnyilatkozása. A művészet a nyelv, amelyen az istenek szólnak hozzánk.

A szellemi fejlődésről vastag könyveket lehet végigpörgetni, de ha az ember érzékei megnyílnak a művészet előtt, közvetlen kapcsolatba kerül az istennel.

Zene, költészet, irodalom, tánc, festészet, szobrászat és építészet. A művészetet így osztotta részekre az emberi értelem. A felosztás ad jelentőséget a dolgoknak — mondja az értelem, de ugyanakkor elválasztja egymástól a dolgokat. Ezt múltbéli módszerként ma el kell utasítanunk. Ma a szintézis uralkodik a Földön és a művészet egyes ágait tudatosítva megkíséreljük összjátékukat újra megalkotni. Nem a művészetek valamiféle szürke átlagolásáról van szó — ez is a múlt, hanem a művészetek új összefüggésbe történő beállításáról, melyben minden ág megőrzi a maga személységét.

Megkíséreljük, hogy a festészetből, szobrászataból és építészetből egyetlen összefüggő egészet hozunk létre. Az NMB épülete, amelyben vagyunk, az első lépés ezen az úton. Szín, tömeg és tér összetartozó elemekké válnak,

együttal, mint egymást kölcsönösen kiegészítő elemek, egymástól el is különülnek. A haladás a belső, kanyargós folyosón vajon nem egy induló táncmozdulat kísérlete-e, hogy összekösse az építészetet és a táncot? Nem az irodalom területén mozgunk-e, mikor a formákkal valamit közölni, szóbelivé tenni akarunk? Nem becsljük-e többre az építészetet, ha megjelenése poétikus, ha rokonságot tart a költészettel? A költői elem az álomszerűség közvetlen szomszédságában lelhető fel. Gyakran mondják, hogy az épület terve mint álmokép születik meg. Egészen vékony légköri rétegből tűnik elő és a ma embe-rének bátorságot kell merítenie ahhoz, hogy ezen a területen időzzön. A másik oldalon ügyelni kell arra, hogy az épület szilárd talajon álljon. Merészen bele kell bocsátkoznia a mai erőkkal folyó küzdelembe, hogy az álmot a valóságban létre lehessen hozni. Az eredménynek az álomelemet, a költészet érintését nem szabad elveszítetnie. Csak vékony fonál az, ami az egész épületen végig kell, hogy húzódjék mint költemény, mely sehol sem megfogható és sehol sem szakad el. Egy szál, amit mindig továbbsozó az ember, ami azonban elveszíti varázsát, ha rá lehet mutatni.

Azután a zene! Az építészet leírásának legszebb módja: a szférák köbe fagyott zenéje. Ebben a kijelentésben érinti meg egymást a két szélsőség, a zene, a legkevésbé és az építészet, a leginkább anyagi természetű művészet. Ha ennek világos tudatára ébredünk, ciképzhetetlen szépség ragad magával és megnyílik az angyali birodalom. Megjelenik előttünk Bach János-passiója, mint egy másik tudati sík katedrálisa, egy régi olasz kisváros Verdi-operává lényegül át.

Közvetlen közelünkben is vannak zenei vonatkozások, hiszen minden épületnek megvan a maga hangja. A maga saját „sound”-ja, ahogy ezt a dzsessz-zenében nevezik, ahol minden együttesnek saját „sound”-ja van, különben nem is létezik. Ugyanígy egyetlen építésziroda sem létezhet önálló hang nélkül. Ez a „sound” meghatározott jelenség, ami a csoportot mint organizmust jellemzi. Az épület maga is hasonló jelenség, melyben az egyes anyagok érzékenyek egymás iránt és mint egy család tagjainak, sajátos összhangzattal kell rendelkezniök. Enélkül az összecsengés nélkül az épület csupán különféle anyagok halmaza. Szervesnek csak akkor tekinthető, ha összességükben anyagai önmaguk fölé emelkednek. Így jön létre a szinergia (Synergie). Így jön létre a zenei összjáték, a saját jellegzetességekkel bíró hangszerek zenei kompozíciója. Ez az építető és az építész és munkatársaik együttműködésének eredménye. A harati természetű együttműködés, melyben az építész az építető eszméit önti anyagi formába, érzáltal az építető sajátosságát a saját természetét segítségével fejezi ki. Csak ilyenkor szólal meg egy épület a maga hangján.

Ember és építészet összetartoznak és az építészetnek, mint a művészetek szintézisének nagy jelentősége van a mai ember számára. Csak ilyen szépség kifejlesztése révén tudja saját fejlődését szellemi irányba vezetni.

Sokat beszélnek az építészet gyógyító hatásáról. Ez bizonyos igaz. A valódi művészet gyógyító hatással van az emberre, ez lehet a kiindulópont. Ez vonatkozik minden festményre, minden verseskötetre, minden zenemű-

re. De tudatában kell lennünk annak, hogy ha egy kép valamilyen oknál fogva nem tetszik, áttehetjük egy másik szobába. A verseskönyvet becsukva tarthatjuk. A zeneművet nem muszáj játszani. Az építészetrel azonban az a helyzet, hogy folyton épített térben találjuk magunkat, éjjel és nappal, és ez alól aligha tudjuk kivonni magunkat. Ez ró különös felelősséget az építészetre. Teljesen tisztában kell lennünk azzal, hogy ha egy épületet emelünk, az hatást fejt ki ránk, végsősoron minket formál. Minden kiáltás és fohász kiváltja saját korunk válaszát. Az egész lét kölcsönviszonyok játéka, amit gondolatban és fizikailag létrehozunk, azzal később újra szembesülünk, akár jó az, akár gonosz. Ez a tudat lassan meg fogja változtatni társadalmunkat és ki fogja igazítani értékrendünket. Az épített környezet szempontjából ez azt jelenti, hogy most van itt az ideje, hogy építészeti munkánkba beleépüljön a szépség, a szeretet és a megértés. Csak így adhat erőt embertársainknak az építészet, így szolgálhat a gyógyulás és a szellemi fejlődés alapjául.

Ha azt mondjuk, hogy a szerves építészet középpontjában az ember áll, azt akarjuk ezzel kifejezni, hogy ennek az építészetnek a középpontjában az embernek saját létere és az emberiség fejlődésére vonatkozó tudatossá válása áll. Az emberiségére, aki a jó és a gonosz, a szép és az utálatos tudatával tudatosan lép a fejlődés áramába. Ember és építészet témájával foglalkozók, ezt a fantasztikus jelenséget nem veszíthetjük szem elől. Egyik oldal az emberé, az emberi fejlődése. Másik oldal az építészeté, az épületé, az anyagé.

Amikor azt mondjuk, hogy az anyagok összjátékából új organizmusnak kell kivirágoznia, akkor ezen azt értjük, hogy az épületnek eleven lénynek kell lennie, aki megszületik, a föld felszíne alól kibújik a napra és nő, amíg megéri, aztán késő őregkorban meghal és még később talán újjászületik, mint ahogy az évszázadok során ez sokszor megtörtént például a templomokkal. Az anyagok épületté válásának folyamatában első sorban az ásványi világ fejlődése részes. Az embernek nemcsak az a feladata, hogy az emberi birodalmat fejlessze, hanem hogy az ásványi, növényi és állati világot is. Eddig csak az ásványok birodalmában tevékenykedhetett az ember, de ennek már nagyon tudatosan kell történnie. Ez az eljövendő idő egyik feladata és ennek a tudatosságnak a megerősítéséhez fontos tudatában lennünk annak, hogy az építészeti hármas egység. Az anyag, a szín és a forma hármas egysége.

Az anyag az ásványi világ lényege, de tisztában kell lennünk vele, hogy magát az anyagot sohasem látjuk. Amit látunk, az az anyag színe, egy vasdarab például rozsdabarna és ez minden, amit a vasból láthatunk. Megpróbálhatjuk az anyag formáját is megfigyelni, de az, amit látunk, újra csak a szín, és csak a szín és némi tapasztalat révén szerezhetünk tudomást magáról az anyagról, például a vasról, amiből a forma áll.

A három elem azonban mindig jelen van és egymással olyan viszonyban vannak, mint a másik hármas egység elemei: a test, a lélek és a szellem. Az anyag a fizikaiság, a szín a lelkeség és a forma a szellemiség kifejezője.

Az anyag az alaphang, a forma a felhang és a szín az összekötő elem. A szerves építészeti eszköze ez a hármas-

ság, szerencsére az emberiség érdeklődése mindhárom elem iránt növekszik.

A szerves építészetben anyagnak amennyire csak lehetséges a környezetet védenie kell. A Föld egésze maga is eleven lény, különös szellemi jelentőséggel, lény, amelyben élünk, mozgunk, akinek létünket köszönhetjük és meg kell tanulnunk, hogy a legvégsőkig képesek legyünk hozzájárulni egészségé fenntartásához. Minden beavatkozás a Föld életébe egy lépés az önmegsemmisítés felé.

A szín még nem érte el azt a jelentőségét, mely el fog jönni. Az ember csak most kezdi felismerni a szín gyógyító értékét. Holott a szín olyan lény, aki egész létünket áthatja és — feltéve, hogy helyesen fogják alkalmazni —, hatalmas áldást hoz az emberiségnek. A formának óriási jelentősége volt a régi időkben, erről már fogalmat sem tudunk alkotni. Az ok és okozat észszerűbb elve került a helyére és ez a tudatunk nagymértékben kitágította. A tágabb tudattal újra egyre fontosabbá válik a forma és a morfogenetikus mezők — Rupert Sheldrake tudományos dolgozatai szerint — eléggé túl nem becsülhető jelentőséggel bírnak, ők magát e leírások alighanem korunk legjelentősebb tudósává avatják. Tulajdonképpen forma-mezőkről van szó, ami azt jelenti, hogy a formák, melyeket anyagba sűrűsödve látunk, ezekből a mezőkből eredeztetethetők. El kell képzelniük, hogy egyéni és közös gondolkodó képességünk energiái magukat ezekben a forma-mezőkben szervezik. Akaraterő és megjelenítőképesség segítségével ezek az energiák alkotó gondolkodásunk nem csökkenő hatására egyre sűrűbbé válnak, végül szemmel felismerhető formát öltenek. Ez sokak számára fantasztikumnak tűnhet, de a tudományban a forma-mezők kutatása sokat haladt előre és szellemi tudományos szempontból kétségről már alig lehet beszélni. A forma nagy jelentősége a mi társadalmunkban tehát újjászületik és a jövőben az emberre és az anyagra energiát fog sugározni. Az az érdekes mindebben, hogy a forma egy egészen új elemet is tartalmaz, ami a görögökben és a barokkban már észlelhető volt, de csak most jutott el teljes kibontakozásáig, és ez a forma dinamikus eleme.

A dinamikus forma a jövőben a legjelentősebb szeret-erővé fog válni. Ha meggondoljuk, hogy valaki azt mondja, hogy a katedrálisok formája nem a középkor misztikus szelleméből fakad, hanem éppen ellenkezőleg, a katedrálisoknak az építő céhek által megszabott formája hozta napvilágra a középkor szellemét, akkor nagyjából el tudjuk képzelni, hogy milyen nagy lesz ennek a ma növekedésben lévő dinamikus formának a jelentősége a jövőre nézve.

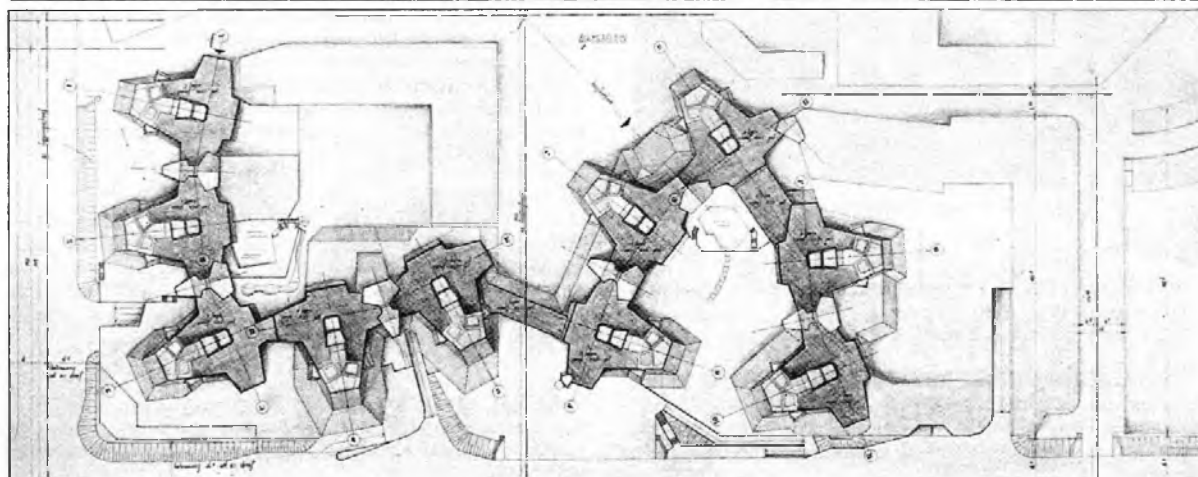
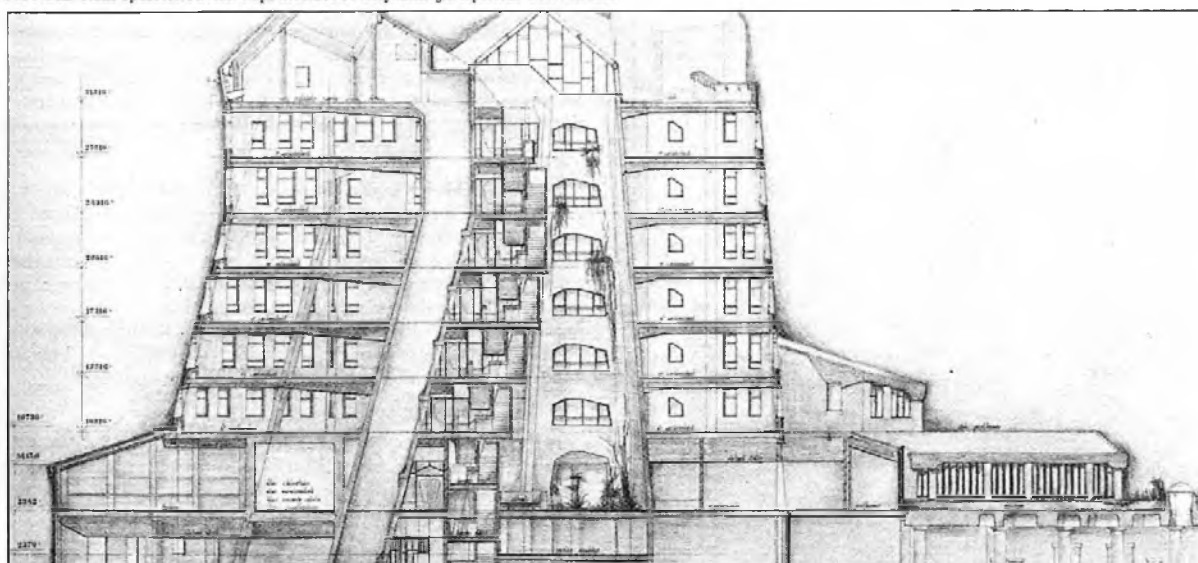
A jelentőség két területre vonatkozóan igaz: emberre és építészetre. Az építészetre, az ásványi világra azért, mert ez az ember által alkotott formát meghatározza, amennyiben ez az építészeti organikus lesz, azaz eleven lény lesz. Olyan lény, aki a Földről a Nap felé magasodik és kiindulópontot képez a folyamathoz, melyben az anyag magasabb életszintre emelkedik. Tehát magában hordja az anyag felszabadítását.

Az emberre azért, mert az építészeti forma magatartását fogja befolyásolni és jövőbeli szellemi fejlődését

Az NMB bank épülete. Építész: Ton Alberts
Az udvari vízesés. John Wilkes és Ton Alberts terve

Az NMB bank épülete. Távlati kép, metszet és helyszínrajz. Építész: Ton Alberts

meghatározni. Így tehát az ember felszabadítását is magában hordja.

A forma a hármas egység szellemi eleme, csak a színlény által észlelhető és csak a legtisztább anyagból előállítható, hogy célját a legjobban szolgálhassa. A Föld fejlődése szempontjából a forma bír a legnagyobb jelentőséggel.

A forma az anyag felhangja, a nyelv, melyen az istenek beszélnek hozzánk. Ha valamilyen formát választunk, akár építészként, akár építettként, tisztában kell lennünk ezzel a felelősséggel.

Végezetül még ennyit: az egyiptomiak ismerték Kephira energiáját. Kephira, ahogy őt a skarabeus jelképezi, tojásait ürülékgyömböbe rejti, ahonnan aztán az új élet kiindul: az ember és állat által maga mögött hagyott hulladékból a legmagasabbrendű termékenység. Építünk korunknak erre az energiájára, köszöntsön be a rettenetes mennyiségű szeméttel elborított Föld történelmének leggyümölcsözőbb korszaka.

(Németből fordította Gerle János)

Siófoki evangélikus templom. Makovecz Imre terve Benda Iván felvétele

KÖSZÖNTJÜK a Széchenyi-díjjal kitüntetett Bodonyi Csabát és a Ybl-díjjal kitüntetett Lőrincz Ferencet.

A GALERIE DER STADTINITIATIVE WIEN kiállítást rendezett Makovecz Imre munkáiból március 18. és április 30. között. A kiállításra német nyelvű katalógus jelent meg Benda Iván és Geleta László fotóművészeknek a siófoki és a paksi templomokról készített fényképeivel.

A ROMÁNIAI ÉPÍTŐMŰVÉSZEK SZÖVETSÉGE fennállásának 100. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségsorozat keretében Makovecz Imre előadást tartott Bukarestben február 27-én. Ennek során tárgyalt az új temesvári műegyetem rektorával az egyetem és a Kós Károly Egyesülés közötti együttműködésről, elsősorban a vándoriskolai képzés bővítéséről.

ÉLETÖSSZEFÜGGÉSEK megfigyelése a tájban címmel Jochen Bockemühl, a domachi Goetheanum természettudományi szekciójának vezetője tart egyhetes gyakorlati tanfolyamot a Balaton-felvidéken május 6. és 11. között. Jelentkezés a PAGONY Bt-nél, 1011 Budapest, Fő utca 52. IV. emelet 2. Telefon: 201-9916.

A MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARA ÉS SZÖVETSÉG február 21-én történt megalakulását örömmel üdvözljük. Reméljük, hogy sok egyéb fontos feladata mellett sikeres lesz a román és cseh-szlovák kamarával való szerveződő együttműködés is.

A VELENCEI BIENNÁLÉ idei építészeti kiállításán Magyarországot a Kós Károly Egyesülés építészei képviselik.

WALDORF-ÓVODA nyílt meg az eddigiek mellett Budapesten a Bolyai és Szemlőhegy utca sarkán működő óvoda egyik épületének földszintjén egy csoport számára. Várható, hogy a közeljövőben itt további csoport indítására is lehetőség lesz. Megindult és rendszeresen folyik a Waldorf-pedagógiának megfelelő óvónő- és tanárképzés.

A TÖRÖK SÁNDOR WALDORF-PEDAGÓGIAI ALAPÍTÁNY irodája megnyílt az 1011 Budapest, Mária tér 3. számú ház földszintjén. Telefon: 201-8847. Ott kapható a Waldorf-könyvek sorozatnyitó kötet: Vekerdy Tamás: A Waldorf-iskola első három évének programjáról, és az ORSZÁGÉPÍTŐ eddig megjelent számai. Felvilágosítást adnak az óvónők számára indított nyilvános előadássorozat programjairól. Várhatóan a közeljövőben nyílik meg a budai Skála Áruházban a Waldorf-üzlet többek között a Waldorf óvodái és iskolai szülők által készített játékok árusítására.

A PONT könyvkereskedés és teázó (1051 Budapest, Mérling utca 6. Tel.: 117-2853) és a **KATALIZÁTOR** iroda könyvesboltja (1088 Budapest, Mikszáth Kálmán tér Tel.: 118-0684) árusítja az ORSZÁGÉPÍTŐ számaint.

A BERCSÉNYI 28—30 építész-kollégium 423-as szobájában vagy a negyedik emeleti szerkesztőségben többek között az alábbi könyvek kaphatók: Molnár V. József: A Nap Arca (210 Ft), Pap Gábor: Csak tiszta forrásból (280 Ft), Lechner Ödön magyar (80 Ft) és angol (100 Ft) nyelvű katalógus, Megfagyott Muzsikuskok antológia (140 Ft), Gerle—Kovács—Makovecz: A századforduló magyar építészete (650 Ft) és az ORSZÁGÉPÍTŐ.

A MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTERIUM a kulturális, irodalmi és művészeti lapok 1991. évi támogatására kiírt pályázatán az ORSZÁGÉPÍTŐ 300.000 Ft támogatást kapott (500.000 Ft-t kért). Ugyanilyen támogatásban részesült a Magyar Építőművészet (1.000.000 Ft) és a Pavilon (700.000 Ft). Következő számunk e támogatás segítségével jelenik meg.

KÉRJÜK, hogy aki segítséget tud nyújtani az ORSZÁGÉPÍTŐ terjesztésében (terjesztői felár megállapodás szerint) jelentkezzen az EGERSZEG Kiadói Kft. címén levélben, vagy a szerkesztő telefonján (132-5343).